

Pápateszér Község

Értékfelmérés – értékleltár

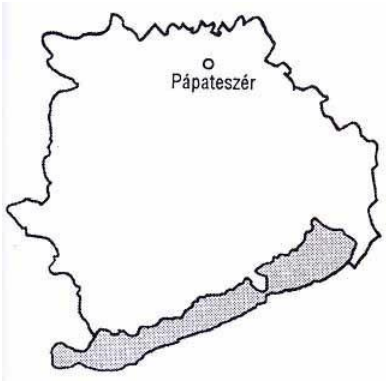
kivonat a településfejlesztési koncepcióhoz 2006-ban készült
Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmányból
Készítette: Pintér László régész

Településképi rendelethez kivonatolta,
és aktualizálta: Bujdosó Judit főépítész 2017.

Tartalom

Értékfelmérés – értékleltár 1
I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség. 3
Történeti leírás. 3
Elhelyezkedése: 3
A település etimológiája: 3
Településtörténet: 3
Örökségvédelem 5
1. Régészet: 5
2. Faluszerkezet, falukép. 5
3. Építészeti hagyaték. 6
Történeti térképek 6
Régészeti örökség 8
I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések. .. 11
Belterület: 11
Külterület: 11
Szőlőhegy 12
Mezőgazdasági terület 12
Erdőgazdálkodási területek 12
I. c.) Településkép és utcaképek 13
I. d.) Településkarakter. 13
I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki). 14
I. f.) Az örökségi érték és védettségük viszonya. 14
I.f.1.) Régészeti lelőhelyek: 15
I. f. 2.) Építészete, köztéri alkotások: 16
Egyházi épületek: 16
Lakóházak, gazdasági épületek: 17
Malomépületek: 19
Nyilvántartásba vett lakóépületek: 19
Helyi védelemre javasolt lakóépületek. (H) 20
Térplasztika: 25
I. g.) Országosan védett műemlékek és helyi védelmi javaslatok: 28
Országos védelem alatt álló MŰEMLÉKEK: 28
HELYI VÉDELEMre javasolt örökségi értékek: 34
I.h.) Természeti örökség emlékei: 34
I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében: 35
Pápateszér nyilvántartásba vett értékei Összefoglaló táblázat 35

I. Vizsgálat

I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség.

Pápateszér községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeti leírás.

Elhelyezkedése:

Pápateszér község Veszprém megye észak-keleti részén, Pápától mintegy 20 km, Pannonhalmá-tól 24 km, Győrtől 50 km távolságra fekszik. Földrajzi helyzetét tekintve a Dunántúli-középhegységtől északra a Bakonyvidék középtájon és a Bakonyvidék kistájcsoporton belül a Pápai-Bakonyalja kistájon északi részén található, ami alapvetően meghatározza természeti, települési adottságait.
A település összeköttetését a 8302-es út biztosítja a szomszédos Bakonytamásival és Csóttal. A legközelebbi városok közül Pápával van közvetlen kapcsolata, ennek megfelelően a település tengelyét jelentő 8302-es úton jelentős átmenő-forgalom terheli. A település autóbusszal közelíthető meg. Pápateszér érinti a Pápa-Kisbér vasútvonal, azonban rajta a személyszállítás szünetel.
A település belterülete: 137 ha; külterülete: 2930 ha; lakossága: 1312 fő.

A település etimológiája:

Első írásos emléke 1410-ből való, Thezer néven említik, 1626-an Fenywfe Teszér formájában jelenik meg az okiratokban. A név a szláv tesar "ács" szó magyarrá vált alakja. Nyitra és Hont megyében is vannak szlovákul Tesáry vagy Tesáre, magyarul Teszér nevű faluk.

Településtörténet:

Az ugodi uradalom falvai közé tartozott. Az ugodi birtoktestet a Vázsonykői (nagyvázsonyi) Horváth család kihalása után, a 17. században az Esterházy család szerezte meg. Teszér már a század végén a pápai latifundium része lett és az maradt később is. Mivel közel állt a pápai végházhoz, török és német egyaránt pusztította. A török időkben lakossága változó, többször pusztaként említik. 1786-ban nem érte el a lakosság száma az 1488. évi létszámot. A községnek termékeny a határa. 1696-ban a helységnek öt malma volt. 1828-ban 18 a teszéri molnárok száma, egész évben dolgoznak. Iparosainak 78%-a egész évben dolgozik, ami fejlett kézművességre vall. 1698-ban népessége tiszta evangélikus, míg a 18. században érkező

jövevények mind katolikusok. Egy évszázad múlva az evangélikusok száma elenyészővé vált. A jövevények magyarok és németek. 1773-ban magyar falu, melyben már régóta római katolikus iskola működik. 1890-ben 244 németet írnak össze. 1742-től római katolikus anyaegyház öt saját rektoruk. Teszér megháromszorozta népességét 1785-1949 között. Különösen jelentős fejlődést ért el a falu 1890-1930 között. Lakóépületeinek több mint a fele ekkor épült. A haladást az 1920-ban épített téglagyár segítette, amelynek tulajdonosai a Nágel-testvérek voltak. Eleinte kézzel, az 1970-es évektől gépekkel gyártották a téglát. Az 1990-es évek eleje óta, Pápateszéri Téglaipari Kft. néven működik, 1941-ben a lakosság nagy része a mező-gazdaságban, mások a bányában, illetve az iparban dolgoztak. 1945 után kultúrházat építettek, bővítették a villanyhálózatot, létrehozták az öregek otthonát 1968-ban. Építettek tűzoltószertárt, varrodát, három tantermes iskolát, sportudvart. 1969-ben már körzeti orvosa, állatorvosa, védőnője, betegápolója volta községnek. A Pápateszér és Vidéke ÁFÉSZ irányította a környező települések kereskedelmét. Mára ez a monopóliuma megszűnt.
A község termelőszövetkezete 1951-ben alakult „Alkotmány" néven, 1956-ban megszűnt. 1952-ben alakult a „Reménység" tszcs, de érdemben nem működött. 1957-ben alakult az „Alkotmány" Tsz újra, 1976-ban egyesült a csóti „Vörös Hajnal" tsz-szel Csót központtal. A település 1950-ig nagyközség a pápai járásban. 1950 és 1969 között önálló tanács működött. 1969-ben Bakonyszentivánt, Bakonyságot, 1970-ben Bakonytamási községet is idecsatolták. 1990 óta körjegyzőség székhelye, a település társközségei Bakonyság és Bakonyszentiván.
A római katolikus plébániahivatalt 1780 körül építtették késő barokk stílusban, eredetileg az Esterházyak vadászkastélya volt. (Ady Endre u. 1.). A római katolikus templomot 1778-ban az Esterházyak építtették, barokk stílusban. Titulusa Szűz Mária, ünnepe szeptember 12-én van. (Petőfi tér). A Petőfi utcában áll az 1848-1948as emlékmű, a római katolikus templom előtt van a két világháború hősi halottainak emlékműve. 1988-ban szentelték fel.
Húsvét hétfőn a kisfiúk, legények locsolni járnak. Május elsejének hajnalán a legények májusfát állítanak a lányos házak elé. A szeptember 12-ét, Szűz Mária ünnepét követő vasárnapon van a község búcsúja. Októberben öregek napját tartanak. A karácsonyi ünnepélyt az iskolai tanítás utolsó napján rendezik. A szilveszteri bált a művelődési ház szervezi. A községben évente négy alkalommal - április, június, szeptember, október hónapban - országos állat - és kirakodóvásárt tartanak. A községi könyvtár 6000 kötetes és 427 beiratkozott olvasója van. A településen római katolikusok és evangélikusok élnek, a katolikusok vannak többségben. A faluban római katolikus plébániahivatal van.
A faluban rendszeres a háziorvosi, védőnői és fogorvosi szolgálat. Térségi feladatokat is ellátnak. Az iskolát három község tartja fenn.
A faluban a legfontosabb feladat a gáz- és telefonhálózat teljes kiépítése, ezt követi a szennyvízhálózat elkészítése. A munkanélküliség a lakosság 6%-át érinti.
A község infrastrukturális fejlettsége: Vezetékes ivóvíz minden házban van, a Pápai Vízmű Rt. vízvezeték-rendszeréhez tartozik. A településen megoldott a szervezett szilárdhulladék-gyűjtés, és a szakszerű elhelyezés. A folyékony kommunális hulladékot tartálykocsival szállítják el. Az ártalmatlanítása szennyvíztelepen történik. Minden lakásba bevezették a villanyt. Az utak 90%-a portalanított. A lakások 45%-ában van telefon. A helyi kábeltelevízió-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 58%-os.

TELEPÜLÉSFEJLETTSÉGI MUTATÓK (2017):	Pápateszér
Lakosság száma (fő)	1223
Területe (ha)	3074
Lakóházak száma (db)	450
Ebből önkormányzati (db)	3
Burkolt (portalanított) utak (%)	95

Közművek:	
- Víz (%)	**100**
- Csatorna (%)	**0**
- Gáz (%)	**45**

INTÉZMÉNYEK: 1 óvoda, 1 általános iskola, 1 művelődési ház, 1 könyvtár, 1 templom, 1 sportpálya

Örökségvédelem

1. Régészet:

* Pápateszér község régészeti öröksége hét lelőhelyet számlál. Ezek a lelőhelyek egy kivételével a település külterületén találhatók.

* A legjelentősebb régészeti lelőhelye a római katolikus templom és környéke, ahol a 18. századi templomot a középkori település helye övezi, azaz, a régészeti kutatás megállapítása szerint ezen a területen helyezkedett a középkori Teszér települése. A többi hat régészeti lelőhely külterületen találhatók, s úgy térben, mint időben igen változatos képet nyújtanak, közülük több olyan, mely igen figyelemreméltó régészeti leletanyaggal rendelkezik.

2. Faluszerkezet, falukép.

A koraközépkori eredetű Pápateszér (Teszér) a 17-18. század közepe táján települt újra mai helyére, a mai római katolikus templom környékére.
A település máig megőrizte nyugodt, falusias jellegét. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze.
Többutcás település, mely a 18. század derekán már 3-4 utcából állt, a jelenlegi úthálózata a 19-20. század elejétől kezdődően épült ki. Története során központi tere, a templom környezetében (Petőfi tér) alakult ki, később elsősorban a kereskedelmi és oktatási funkciók a települést átszelő Markovich utca mentén települtek és ez a folyamat ma is folytatódik.
Nagyobb méretű temetője a település szélén van. Területe rendezett, tiszta, legkorábbi sírjelein az 1860-as évekbeli halálozási évszámok olvashatók. Újabb keletű sírjelei jellegtelenek. Köztéri alkotásai közül számos egyházi jellegű kereszt található, amelyeket 1860-tól kezdődően, napjainkig tartó időszakban állítottak. Világháborús emlékművei a római katolikus templom közelében állnak, míg az iskola falán a névadó Petőfi Sándor márványtáblája látható.
A településkép egyszintes beépítést, s ez által egységes, rendezett képet mutat, ahol az utcavonalas, előkertes és fűrészfogas beépítésű lakóházakkal is találkozunk. A foghíjtelkek viszonylag ritkák. A telkeknél jellemző a szalagtelkes elrendezés, ahol az egymás mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot.
Pápateszér legmarkánsabb épülete a Petőfi téren álló római katolikus templom, mely erőteljesen uralja a faluképet.

3. Építészeti hagyaték.

* Pápateszéren országos védelem alatt a római katolikus templom, a plébánia épülete, illetve az egykoron a Tabán utca végén álló vízimalom épülete áll. Ez utóbbit az 1990-es évek közepén bontották le, s így mára nyomtalanul eltűnt. A településen Helyi Védelmi Rendelet nincsen.

Római katolikus temploma a 18. században épült, jó arányú és jó állapotban levő épület. A plébániaépületet nemrégiben példásan felújították.

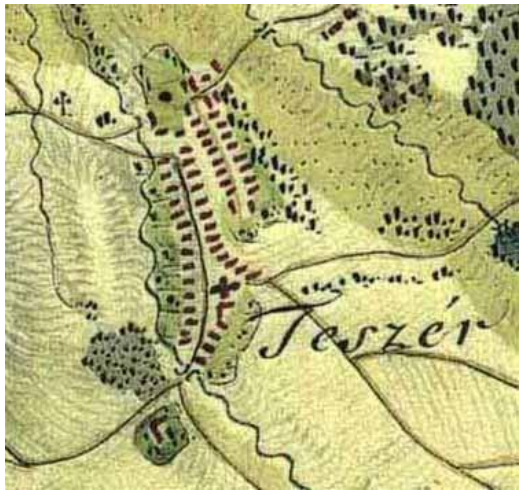
Hagyományos építészete a dunántúli örökség értékeit őrzi. Egymenetes ház a jellemző, s ezen belül az egylakásos soros udvarok a leggyakoribbak

A településen még sok macskalépcsős, homlokzati megjelenésükben barokk vonásokat tükröző épület található. Építészeti emlékei az elmúlt évszázadokban átépültek, napjainkban a legrégibbről datálható épületek az 1800-as évek legvégéről, illetve a 20. század elejéről származnak. Az átépült házak egy része is őrzi még egyegy elemében az egykor jellemző építészeti stílust.

A régi épületek általános a kőépítkezés, amely rangos utcaképet eredményez. A házak egymenetesek, az udvari fronton tornác fut végig. A századforduló után tipikus a tornácok beépítése, ahol oldalkamarák kialakítására került sor.

Pápateszér

Történeti térképek

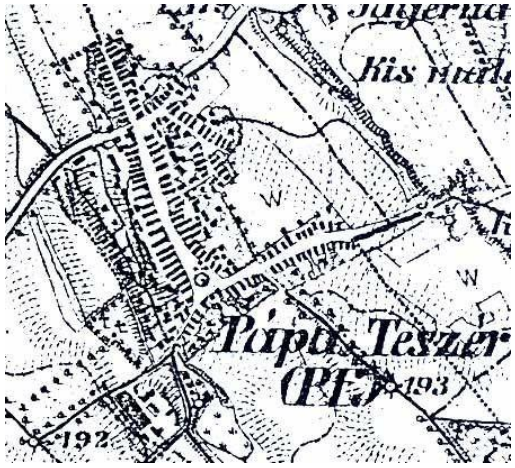

Első katonai felmérés (1766-1785).
Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

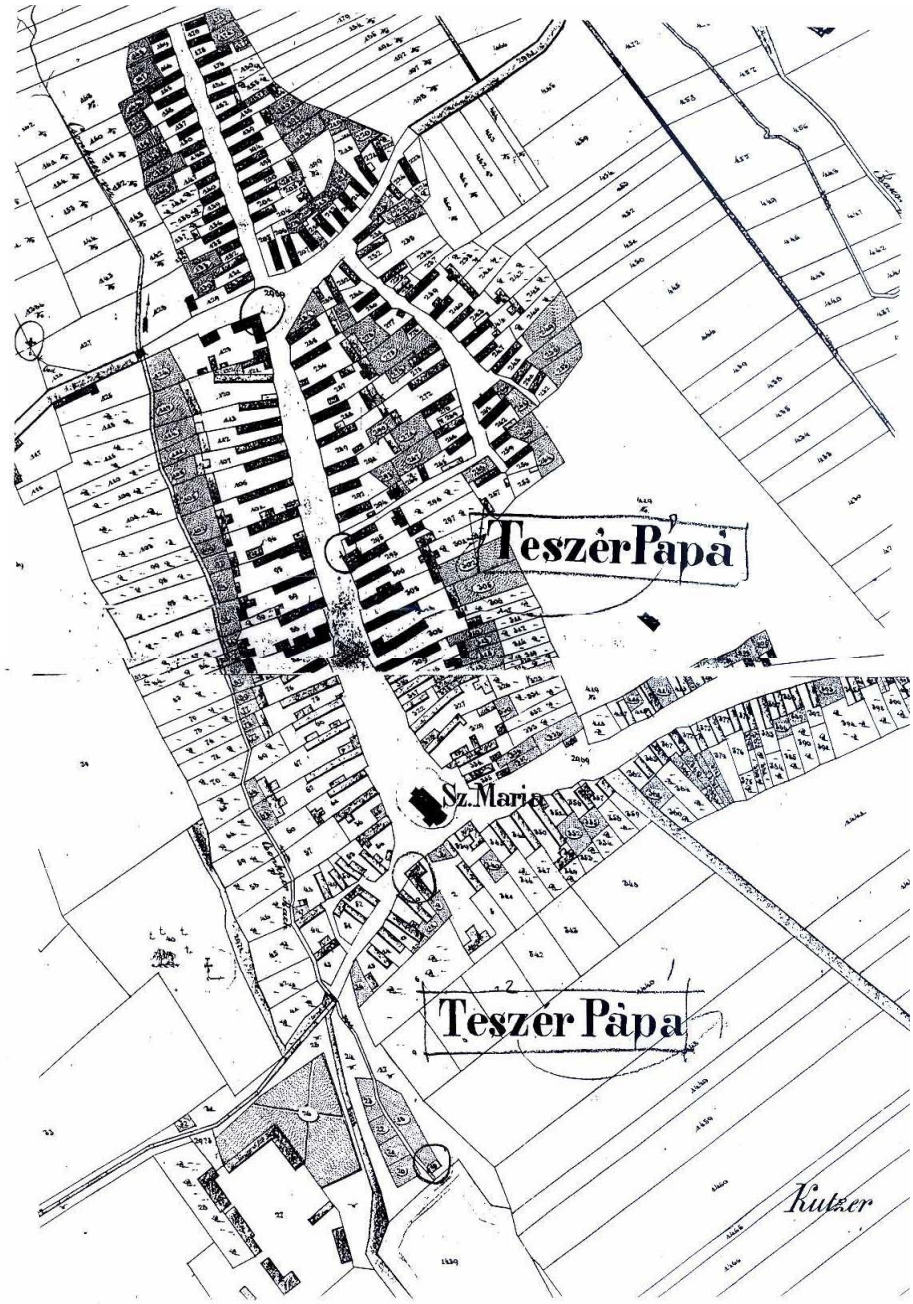

Második katonai felmérés (1852 k.).
Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

Harmadik katonai felmérés. (1890 k.)
Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

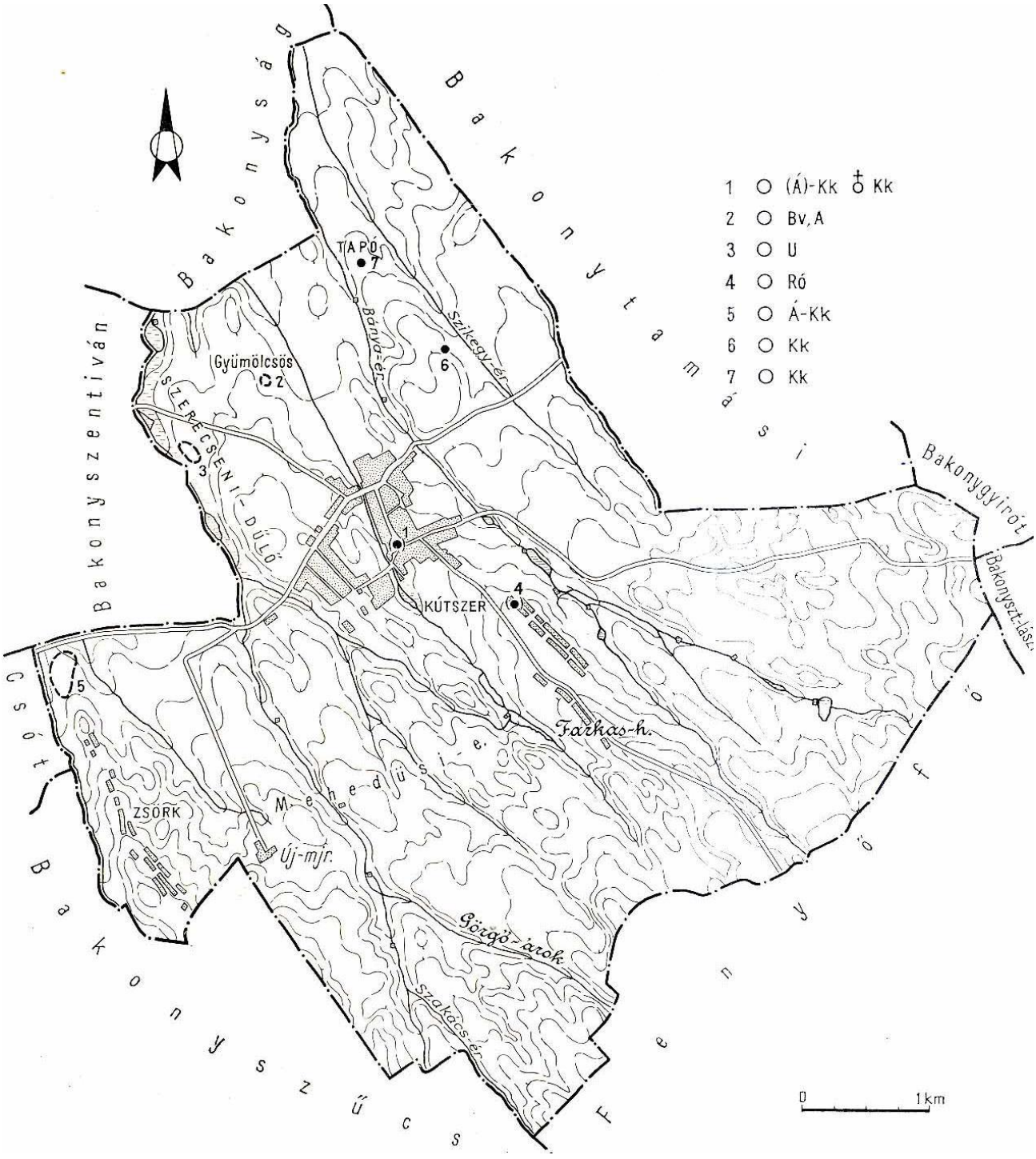
Pápateszér. Kataszteri térkép 1857.

Régészeti örökség

(Régészeti lelőhelyek).

A 150 m tengerszint feletti magasságban fekvő többutcás település a Bakonyalja délkeleti – észak-nyugati irányú, hosszan elnyúló homok- illetve kavicshátai között helyezkedik el. A részben a község területén eredő patakok (Szikhegy-ér, Bánya-ér, Szakács-ér) völgyében réteket, a dombhátokon szántóföldeket, kisebb szőlőket találunk. A határ 200-220 m magas déli felében nagyobb összefüggő erők vannak.

1. BELTERÜLET. Hrsz: 1, 2 ÚT, 384 ÚT.

A középkori Teszér a mai helyén lehetett. 1292-ig királynéi birtok. 1332-ben többek között az Ugod várához tartozó Teszér határjárását is elrendelik.[1] 1488-ban 37Ft adójával a megye nagyobb helységei közé tartozott.[2] A török idők háborús pusztításai lakosságát erősen megfogyasztották, a 15 éves háború idején lakatlanná vált. Az ugodi váruradalmat megszerző Esterházyak a 17. században a pápai uradalomhoz csatolták.[3]

* 1501-ben plébánosáról olvasunk.[4] 1689-ben, a temetőben álló temploma romos volt.[5] 1737-ben építették újjá.[6]

Irodalom: 1. FEJÉR VI/I. 241.; REIZNER 1893. 612. – 2. CSÁNKI 1897. 256. – 3. ILAKOVACSICS 1964. 328. – 4. Mon. Ep. Vespr. IV. 104. – 5. PFEIFFER 1947. 143. – 6. KOPPÁNY 1969.

2. GYÜMÖLCSÖS. Hrsz: 049/1, 049/2, 049/3.

A homokos talajú domboldalon kisebb későbronzkori településre utaló, síkozott peremtöredéket, ujjbenyomkodásokkal tagolt, bordadíszes és kannelurás oldaltöredéket gyűjtöttek[1]. Ugyanitt Árpád-kori, körbefutó vonalakkal díszített fazéktöredéket is találtunk.[2]

Irodalom: 1. PHM 68.5.1-3. – 2. PHM 68.5.4.

3. SZERECSENI-DŰLŰ. Hrsz: 044/3, 045 ÚT, 0235/2.

A patak melletti homokteraszon paticsos foltokból a lengyeli kultúrába sorolható perem- és bütyökdíszes oldaltöredékeket, fültöredéket, valamint egy trapézalakú kőbaltát gyűjtöttek. [1]

Irodalom: 1. PHM 67.126.1-5.

4. KÚTSZER. Hrsz: 1003, 1004, 1005.

Kisebb római településre utalnak a felszínen gyűjtött hornyolt és piros festésű oldal-, valamint fazéktöredékek.[1] Köztük egy őskori peremet is találtak.[2] A lelőhelyről először a Miháldy-gyűjteménybe, majd a MNM-ba került egy római bronzmécses.[3]

Irodalom: 1. PHM 68.1.2-5. – 2. PHM 68.1.1. – 3. Laczkó Jkv. 6.7.

5. ZSÖRK. Hrsz: 0192/9, 0192/11, 1203-1234, 1318 ÚT, 1445-1470.

A homokos, kavicsos domb északi végén apróra törött középkori, főleg késő középkori, cserepek, a lelőhely déli, dél-nyugati részén főleg Árpád-kori cserepek hevernek a felszínen.[1] A lelőhelyünkkel azonosítható Zsörk falut először 1249-ben említik,[2] ekkor a karakói várjobbágyok kezén volt.[3] Korán, már 1531 előtt elnéptelenedett, a puszta az Esterházy család pápai uradalmának részévé vált.[4]

Irodalom: 1. PHM 67.123.1. – 2. SÖRÖS 1903. 52. – 3. CSÁNKI 1897. 261. – 4. ILA-KOVACSICS 1964. 416.

6. KERTALJA-PATAK. Hrsz: 018/17, 018/18, 018/19.

A homokos talajú dombon kevés késő középkori cserepet találtak.[1]

Irodalom: 1. 68.2.1-3.

7. TAPÓ-DŰLŰ. Hrsz: 034/1.

A homokos, kavicsos talajú dombhát peremén igen kevés középkori cserepet[1] és egy vaskést[2] találtak. A dűlőnév az 1332-ben szereplő terra Tapul[3] emlékét őrzi.

Irodalom: 1. PHM 68.4.1-2. – 2. PHM 68.4.3. – 3. CSÁNKI 1897. 255.

8. VEGYES LELETEK.

* 1876-ban és 1877-ben Ebenhöch F. többek között két pápateszéri lelőhelyű csiszolt kőeszközt adott el a MNM-nak.[1] A Miháldy-gyűjteményből több pápateszéri származású, trapéz alakú, téglalap alakú és nyéllyukas kőbalta, valamint kőkorong került a VBM-ba.[2] Ezek Rhé Gyula feljegyzése szerint a falutól délre fekvő Fényeshegyen kerültek elő.[3] Miháldy I. leltárkönyve szerint viszont csak egy trapéz alakú baltát találtak itt.[4] Pintér J. tanító a falutól DK-re fekvő Hanyó-dűlőben talált kőeszközöket.[5]

* A Táborhegyi-dűlőben 1870-75 táján edényeket, csontdarabokat, gyűrűket találtak.[6] A Mehedus-dűlőben őrlőkövek jönnek elő.[7]

* Pintér J. 4 db római pénzt ajándékozott a veszprémi múzeumnak,[8] míg Rhé Gy. gyűjtéséből 1 db Hadrianus-nagybronz és 2 db 4. századi kisbronz került ugyancsak a múzeumba.[9]

Irodalom: 1. MNM 300/876.78, 19/877.71. – 2. Miháldy-lkt. 25 = VBM 55.1080.1.; 26 = 55.931.1.; 30 63.1.172.; 62 = 63.1.156.; 63 = 55.1130.1.; 65 = 55.737.1.; 92 = 55.929.1.; 127 = 55.637.1.; 128 = 55.993.1.; 170 = 55.620.1.; 27 = 66.126.1.; Miháldy-ltk. 37. 61. 90-91. 275. 288.; ezen kívül: VBM 55.623. 651. 666. 667. 1045. 1068. 1137.; 63.1.2. 190. 224. – 2. Rég. kat. 205. – 4. Miháldy-ltk. 56. = VBM 55.725. – 5. Rég. kat. 205. – 6. Kp. 1903. – 7. Rég. kat. 227 (Bakonyszücsnél). – 8. Sz. n. 7967..; HUSZÁR 1963. 157.

I. b.) Természet, táj, tájhasználat.

Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Pápateszér község Veszprém-megye észak-keleti részén, Pápától 25 km, Pannonhalmától 24 km, Győrtől 50 km távolságra fekszik. Földrajzi helyzetét tekintve a Dunántúli-középhegységtől északra a Bakonyvidék középtájon és a Bakonyvidék kistájcsoporton belül a Pápai-Bakonyalja kistájon északi részén található, ami alapvetően meghatározza természeti, települési adottságait.
A település összeköttetését a 8302-es út biztosítja a szomszédos Bakonytamásival és Csóttal. A legközelebbi városok közül Pápával van közvetlen kapcsolata, ennek megfelelően a település tengelyét jelentő 8302-es úton jelentős átmenő-forgalom terheli. Érinti aPápa-Kisbér vasútvonal, de rajta a személyszállítás szünetel. Autóbusszal megközelíthető.
A Pápai-Bakonyalja kistáját a Marcalhoz lefutó vízfolyások szelik át, amelyek közül Pápateszér településen a Sokorói-Bakony-érbe torkolló Szakács-ér és Bánya-ér halad keresztül. Vízhozamukat tekintve időszakos vízfolyások, azonban mégis jelentősen meghatározzák a település külterületének arculatát. A helyszíni bejárás alatt Pápateszéren az erekkel kapcsolatban álló, jelentős szennyező forrással nem találkoztunk.
A település belterülete: 137 ha; külterülete: 2937 ha; lakossága: 1218 fő.

Belterület:

A település zöldfelületi rendszeréről általánosságban elmondható, hogy sok zöldfelülettel rendelkezik. A meglévő zöldfelületek többnyire rendezettek. Pápateszér esetében az út menti zöld sáv kialakítására szinte minden utcában lehetőség nyílik az utak szélessége miatt. A településképben azért is meghatározóak, mert a település beépítésére általában jellemző, hogy a lakóépületek homlokzata közvetlenül az utcafronton áll, nem kerültek előkertek kialakításra, így ezek a zöld sávok egyben a lakóépületetek és az útburkolat közötti átmenetet jelentik.
Legmarkánsabban megjelenő példáját a Petőfi Sándor utcában látjuk, ahol az utca a templom előtti térhez közeledve folyamatosan szélesedik, és a zöld sávban kiültetett növényzet összhangban áll a dekoratív tér kiültetésével.
A gyepes sávokba a legtöbb utcában (Kossuth L. utca, Árpád utca, Dózsa Gy. utca, Arany J. utca, Ady E. utca) különböző gyümölcsfákat (szilva, meggy, mandula) és örökzöldeket (tuja, luc, vörösfenyő) ültettek ki, amelyek különösen tavasszal magas díszítőértéket hordoznak. A főút (Markovits utca) képe ebből a szempontból meglehetősen kedvezőtlen, kiültetéssel csak a művelődési ház és a településközpont közötti szakaszon találunk (kislevelű hárs, díszcseresznye, tuja.
A katolikus templom kertje Pápateszér legdekoratívabb zöldfelülete. A Petőfi Sándor utca széles sávjának tengelye vezet rá; kerítés nem határolja. A zöldfelület keretét kerti gyöngyvessző és fagyal nyírott sövénye adja. A határoló elemeken belül gondozott gyepfelületet találunk, ami az 1848-1948-as emlékműnek, az I. és II. világháború hősi halottai tiszteletére emelt emlékműveknek is helyet ad. A terület növényfelhasználás, ápolás, kertépítészeti téralakítás tekintetében is példaértékű. A legjellemzőbb ültetett növények a területen a tuja, a nyírfa, a puszpáng, a luc, a jegenyefenyő.

Külterület:

A település külterületének arculatát alapvetően a természeti adottságai határozták és határozzák meg ma is. Ennek köszönhetően alakulhatott, hogy a külterület északi része, amelyet vízfolyások szelnek keresztül vált – főként az 1800-as évek első felében az országszerte jellemző lecsapolási munkálatok eredményeképpen – leginkább alkalmassá a szántóföldi művelésre. A külterület déli része magasabb térszínekkel tagolt, és döntően erdőállományok borították és borítják ma is.

A település közigazgatási területének hasznosításáról általánosságban elmondható, hogy jellemzően (kb.60%-ban) mezőgazdasági művelés alatt áll, aminek nagy része szántó, de főként a vízfolyások mentén és a település közvetlen környezetében kiterjedt gyepterületeket találunk. Az erdők a legmagasabb, mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas térszínekre szorultak vissza, amelyek a település külterületének déli részén találhatóak.

Szőlőhegy

A szőlőhegy a hagyományoknak megfelelő kisparcellás szerkezetet mutatja. Még ma is domináns a gazdálkodási tevékenység (szőlő- és gyümölcstermesztés, kisparcellás szántóföldi művelés), de emellett helyenként átépítésre kerültek a pincék és az üdülési funkciók kerültek előtérbe.

A majorok területei.

A külterületen markánsan jelennek meg a majorok területei és a gazdasági területek. Általában elmondható róluk hogy vagy hiányzik, vagy hiányos és rossz állapotú a lehatárolásukat biztosító puffer szerepű növényzet, ami tájesztétikai, környezetvédelmi szempontból egyaránt szükséges lenne, ezért markánsan jelennek meg a látványban. Kivételt képez ez alól a belterülettől délre található állattartó telep, amelyet részben erdőterület határol.

Mezőgazdasági terület

Annak ellenére, hogy a talajok termőképessége inkább gyengének mondható, a település külterülete jellemzően mezőgazdasági hasznosítás alatt áll. Általában egybefüggők, nagytáblás művelés alatt állnak, a déli településrészen a vízfolyások és az őket kísérő növényzet, illetve az erdőterületek által lényegesen szabdaltabbak. A leggyakrabban termesztett növények a búza, árpa, rozs, kisebb területen kukorica és repce. A település külterületén meghatározóak a gyepterületek, amelyek leginkább a vízfolyások maradtak meg. Rétként, legelőként és kaszálóként hasznosítottak. Az erdőterületekkel együtt igen változatos, értékes élőhelyet biztosítanak, és egyben javítják a település tájképi megjelenését.

Erdőgazdálkodási területek

Az erdőművelés alatt álló területek nagy részén vegyes korú keménylombú és fenyőerdők találhatók. Az új telepítésekben tömegesen jelenik meg az akác és, az erdei fenyő, amelyek nem a honosnak megfelelő állományok kialakulásának kedveznek. A mezővédő erdősávok kialakításában is az akác a domináns faj.

Természetes állományok leginkább a vízfolyások mellett maradtak meg, ahol még foltszerűen jellemzőek a puhafaligetek és a bokorfűzesek, melyeknek jellemző fajai a mézgás éger mellett a fűzfélék, és a fekete és fehér nyár.

I. c.) Településkép és utcaképek

A településképet a természeti táj adottságai, az épített elemek megjelenése együttesen alakítják. A mai község többutcás falu. A foghíjtelkek igen ritkák. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze.
Pápateszér településképét alapvetően meghatározzák a kisebb vízfolyások, és a településközpontban rendelkezésre álló beépítetlen területek. Jó adottság, hogy éppen az ezekhez a területekhez kapcsolódó utcák kialakítására jellemző a tágasság, több kapcsolódó utcában is zöld sáv, fasor kapott helyet az útburkolat mellett. A zöld sávba több helyen gyümölcsfákat, helyenként dísznövényeket ültettek ki.
A településkép legértékesebb elemei a múlt századi, barokk vonásokat hordozó macskalépcsős, tornácos épületek, amelyek közül számos igen leromlott állapotban van. Ide tartoznak a hagyománykövető tömör kőfalas kerítések, kőlábazatok és a zöldfelület megfelelően kialakított és ápolt szakaszai. Szintén emelik a település képét a vallási értékek is: kőkeresztek, feszületek, szobrok és az emlékművek. Az egyes településrészeken csak kisebb mértékben jelentkeznek egységes építészeti stílust mutató épületek, vannak olyan utcarészek, ahol a 19-20. század eleji egységes megjelenésű népi építészeti stílusú házak is megőrzőtek. A település legszebb utcaképét az Ady Endre utca, a Tabán utca, az Árpád utca, Dózsa György utca adja. A település döntő többségében utcavonalas beépítésű, az újabb keletű házaknál figyelhető meg előkertes beépítés. A járófelületek beton járdalappal burkoltak. Utcái rendezettek, portáinak többsége tiszta, temetője rendezett, középületei többsége jó karban tartva.
A településen nagymértékben zavarók a légvezetékek, villany- és telefonoszlopok, ami egyrészt hátrányosan befolyásolja a településképet, másrészt a nagyobb méretű fák ültetését is akadályozza.

I. d.) Településkarakter.

A település struktúrájára jellemző, hogy nem kizárólag a főút mentén szerveződik, a lakóépületek és a központi funkciók egy része a főúttól elforduló, a rá merőleges utcákban kapnak helyet. A település falusias jellegű. A településkép értékes eleme a településközpontban települt templom. Már a 18-ik század derekán többutcás falu, mely a római katolikus templom köré szerveződik, bár az utóbbi évtizedekben az átmenő forgalmat biztosító Markovich utca is

számos közintézményi-, illetve kereskedelmi egységnek is helyet ad, s így fokozatosan átveszi Pápateszér gazdasági élete vezető szerepét. Régi utcája, a Petőfi utca (Szent Imre utca), az átlagosnál szélesebb, s jellemző hogy a történelmi belterület utcái szerkezetileg jobbára ide csatlakoznak. A mai Bem utca (Új utca, Szent Imre utca) az 1870-es években kezdett kialakulni, akkor ez volt a falu új része. Mai nevét a második világháború utáni években kapta. A Rákóczi utca (Tamási utca) és a Jókai utca (Szentiványi utca) is a régebbi utcák közé tartozik, mindkettőnek régebbi neve egy-egy szomszédos település nevét jelenti. Az Ady Endre utca (Cigány utca, Szent László utca), egykoron a település itt lakó cigányságának emlékét őrzi. Újabb utcája az Árpád utca (Elsőtelep), ahol az első világháború után gróf Horváth Ádám osztott ki itt építkezési telkeket, míg a Kossuth utcát (Túsó-telep, Második telep), ezt követően alakították ki. A Markovich utca (Bundavár) is valamivel újabb keletkezésű. Régen vizenyős terület volt itt, s a település zsellérei építkeztek ide. Mai neve a település egykori plébánosának, Markovich Jánosnak (1786-1873) emlékét őrzi, aki 1819-től 39 éven át volt itt plébános. A Béke utca 1945 után alakult, régen a major szérűskertjei voltak itten.
Helyi információk szerint, az 1950-es évekig a település malomiparáról volt híres, ez idő tájt a környező folyóvizeken 24 (!) malom működése ismert. A szőlőhegyi zártkertek jelenlegi képe részben a hagyományos gazdálkodási formát, részben a hétvégi pihenés céljait szolgálják. Sok helyen a filoxéravész után parlagon maradtak a szőlőterületek, a szőlős-gyümölcsös területfoltok közé szántómozaikok ékelődtek. A mai tájképben a kisparcellás területek mozaikossága adja a település közelében elterülő szőlőhegy(ek) sajátos hangulatát.

I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védettséget élvező lelőhely nincsen, de a templom és környéke – ahol a kutatás a középkori települést is elhelyezi - komoly régészeti értékeket rejthet. E mellett a nyilvántartott hét régészeti lelőhely törvényi oltalommal bírnak. (Felsorolásukat lásd az I. a. pont alatt). Az országos védettség a falu belterületén három nyilvántartott műemléket érint (Római katolikus templom és környezete, a római katolikus plébánia, illetve az időközben lebontott Tabán utcai malom-épület), e mellet több olyan értékes épület és köztéri alkotás található a településen, amely helyi védelmet, s legfőképpen több odafigyelést érdemel.

I. f.) Az örökségi érték és védettségük viszonya.

Pápateszér bel- és külterületén, a műemlékvédelem alatt álló három objektuma mellett, számos olyan épített, illetve faragott örökségi érték található, amelyek jelenleg semmilyen hivatalos védelmet nem élveznek.
A település közigazgatási területén hét nyilvántartott régészeti lelőhely található, amelyeket az 1. a) pontban felsoroltunk. Régészeti lelőhelyei közül egy belterületen
(a mai plébániatemplom és környéke) van, ahol megvan annak az esélye, hogy a jövőben további középkori eredetű leletanyag kerüljön felszínre. A többi lelőhely a külterületeken találhatók ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással, ugyanakkor a település külterületének több pontja régészeti érdekű területnek tekinthető. A települést átszelő, illetve a közelében folyó patakok (erek) mentén sűrűsödnek a lelőhelyek, ami természetes hisz a megtelepedés alapfeltétele a víz közelsége. Így – túl az 1. a) pontban felsorolt régészeti lelőhelyeken – a teljes partszakasz régészeti érdekű területnek tekinthető. Az itt végzett földmunkáknál fokozott eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is.

A védelem alatt álló építészeti emlékei közül a mai római katolikus templom- illetve ennek környezete rendezett. A templom épülete jó karban, a plébániaépület is nemrégiben lett példásan helyreállítva. Sajnálatos módon az országos műemléki nyilvántartásban szereplő vízimalom épületét az 1990-es évek közepén lebontották, ma már nyomai sem láthatók. A műemlékvédelem alatt álló épületek mellett, néhány szép régi lakóháza és gazdasági épülete, igen sok szép és értékes faragott kőemléke (útszéli kereszt és síremlék) van, mely helyi védelmet, de legfőképpen figyelmet érdemel. Javasoljuk az értékleltárunk szerinti szervezet helyi védelem feltételeinek megteremtését.
Az épített örökségi emlékek mellett, a település és környéke olyan értékes természeti környezettel is rendelkezik, ami számos érték hordozója. Mindezek épített-, régészeti, illetve természeti értékeknek védelme kiemelten kezelendő település összképét alkotja.

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Pápateszér területén az MTA Régészeti Intézete irányításával a Magyarország Régészeti Topográfiája keretén belül készült szisztematikus régészeti topográfia (Magyarország Régészeti Topográfiája 4. A Pápai és Zirci járás. Budapest, 1972. 215216; a továbbiakban Topográfia).
Pápateszér hét nyilvántartott régészeti lelőhelyei – kivéve a plébániatemplom környékét (1. sz. lelőhely) - külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással. Az 1 számú lelőhely területét földmunkával járó beruházással mindenképpen el kell kerülni. Amennyiben ez nem lehetséges a földmunkák megkezdése előtt még a tervezési fázisban a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal állásfoglalását - engedélyét - ki kell kérni. A településtől északra, a „Gyümölcsös” nevű helyen (2. sz. lelőhely) későbronzkori-, illetve Árpád kori leletek kerültek megismerésre. A „Szerecsenyi-dűlő”-ben (3. sz. lelőhely) szintén őskori leletanyagot találtak a kutatók. A falutól dél-keletre, a „Kútszer” nevű helyen (4. sz. lelőhely) kisebb római telepre bukkantak. Ennél jelentősebb régészeti lelőhelyet jelent a legkorábban 1249-ben említett Zsörk település (5. sz. lelőhely), mely 1531 előtt elnéptelenedett, majd az Esterházyak birtokaként Zsörk-pusztaként őrzi az egykori középkori település emlékét. A településtől északra A „Kertalja-patak” (6. sz. lelőhely) és a „Tapó-dűlő” (7. sz. lelőhely) középkori leletanyagot talált a régészeti kutatás.

I. f. 2.) Építészete, köztéri alkotások:

Pápateszér egyházi építészeti emlékei közül a római katolikus templom országos műemléki védelem alatt áll, bemutatása a „Műemlékek” címszó alatt. A település szomszédságában elterülő Zsörk-pusztán kisméretű, folyamatosan romló állagú kápolna áll, mely nincsen védelem alatt, de egy évben egyszer nagyszabású zarándoklat helyszíne.

Egyházi épületek:

1. Kápolna
Címe: Pápateszér, Zsörk.
Hrsz:

T ö r t é n e t e:

A legkorábban, 1332-ben említett falu a középkorban egy nemesi birtokos családé, akiknek jobbágyai 1488-ban hét forint állami adót fizettek. A török megjelenésével, már 1531. előtt végleg elnéptelenedett. A puszta a 18. században a gr. Esterházy család pápai uradalmának része lett és szőlővel telepítik, a szomszédos falvak gazdái művelik. 1828-ban önálló határral bíró szőlőhegy-prédiumnak nevezik, mely teljesen nemesi jogú föld.

A kápolna építéséről szinte semmit nem tudunk. Az 1. katonai térkép (1784.) még nem jelzi, és Korabinszky lexikona sem említi 1786-ban. A Kopátsy-féle egyházmegyei térkép. (1851) „praed. impop. cum eccl.” jellel mutatja, tehát néptelen puszta kápolnával. Koppány Tibor, a Veszprém megyei püspöki levéltárban őrzött visitációs jegyzőkönyv alapján, építési idejét 1813. évre teszi: „*a szőlőhegyen álló kápolnát 1813-ban építették Szt. István tiszteletére, toronnyal és abban egy haranggal, belsejében oltárral és egy fa kórussal*”. Az 1845. évi visitatio alkalmával összeírják. Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi kontúrjával ábrázolja St. Stefan felirattal.
Fentiek és a látottak alapján építése a 18. század első felére tehető. A kórus gerendáján felirat: „*javíttatott 1883-ban, javíttatott 1951-ben*”.

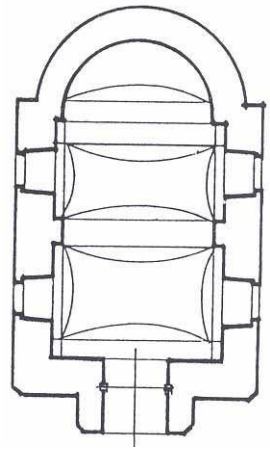
J e l l e g e:

Szőlőhegyi kápolna időszakos használattal, az egyutcás, mára alig lakott település gerincén.

K ü l s e j e:

A helynek megfelelő, egyszerű tömegű épület, előálló toronnyal, félkörös apszissal. Tornya kétemeletes, félköríves bejárati kapuval. A torony ablakai befalazva, csak belülről látszanak. Az első toronyemeleten kis ablak áll, emeleten négy oldalt harangablak volt, ezek egyike, a hátrafelé néző, még látható. A toronytest négy oldalt lesarkított és teljesen lecsupaszított, nyilván egy goromba "felújítás" eredménye. A nyolcszögből a kúpba átmenő falazott toronysisakja viszont ebben a környezetben igen jó hatású. Ugyanígy a csurgatott, és fehérre meszelt vakolat, minden tagozat és díszítés nélkül. Párkánya sincs, a cserepek egyszerűen ráülnek és túlnyúlnak a falon. A hajó előfala ferde oromfalban végződik. A tetején cserépfedés. Egyszerű, keretezetlen félköríves ablaknyílások. Bejárata előtt fakeresztben pléh Krisztus.

B e l s e j e:

Egyhajós, két boltmezős. Középen sima, tagozatlan pilléren nyugvó hevederív hordja a csehsüveg boltozatokat. Teljesen sima falak. Diadalív a hevederív megfelelője, a szentély félköríves alaprajzú, félgömb kupolával fedett. Nyomott kosáríves ablakok. Halszálkásan rakott téglapadló. Fagerendára ülő deszkaszerkezetű kórus, feljárója létra. Későbarokk bejárati kapu. Falazott, vakolt oltárstipes, provinciális bájos tabernaculum. A Szentháromságot ábrázoló oltárkép nyomat. Későbbi emlékről van szó, mivel a kápolna
védőszentje az 1857. évi térképen Szt. István-ként van megnevezve! Az oltáron 4 db fa gyertyatartó. Néhány jelentéktelen nyomat és szobrocska egészíti ki a szerény felszerelést.

Lakóházak, gazdasági épületek:

A település építészeti hagyományainak alakulása – már ami a lakóépületeket illeti – az 1700-as évek második felétől követhető.
A régi házak szalagtelken helyezkednek el, keskenyebb oldalukkal csatlakoznak az úthoz. Csak kevés olyan telket látni, ahol több család is él(t) egyazon, soros beépítésű udvarban. A telek hátsó része leválasztva, ez a terület művelés alatt áll. A régi épületek egymenetesek, a telek hosszába nyúlnak, s az utca vonalához merőlegesen illeszkednek, annak vonalához közvetlenül csatlakoznak. Az utcára néző oromfalat általában két ablak töri át, felettük a tetőtér megvilágítását kisméretű nyillás(ok) biztosítják. A telekre a ház oromfalához közvetlenül csatlakozó kis-, és nagykapun át lehet bejutni. Vannak olyan épületek is, ahol a kiskapu nyílása a ház utcai oromfalában van kialakítva. A gazdasági épületek közvetlenül a ház mögé sorakoznak, az épülettel egy fedél alá kerültek, de látni olyan megoldást is, ahol a gazdasági épületek egy része a lakóházzal szemben az utca vonalába lettek emelve. A 20. század első harmadában megjelennek az un. polgári típusú, L alaprajzot mutató, az utcára két-három szobával tekintő lakóházak, melyek díszes(ebb) homlokzatai elemei eklektikus hatást mutatnak. Az épületek nagy része az 1960-as, 1970-es években átépült, egyszintes házak alkotják kontyolt nyeregtetővel, vagy sátortetővel. A településen zömmel egyszintes a beépítés, kivéve az újabban kialakított szakaszokat, ahol döntően kétszintes épületeket építettek. A településen váltakozva jelenik meg az előkertes és az utcavonalas beépítés, a járófelületek többnyire járdalappal burkoltak, az autóbehajtók többnyire ápoltak, rendezettek, de a település néhány szakaszán még kialakítatlanok.

Szőlőhegyi présházak-pincék.
A település gazdasági épületei közül a legjelentősebben az igen kellemes hangulatot biztosító két szőlőhegyének (Fényes-hegy és Farkas-hegy) épületei. A Farkas-hegyen a pincék zömében átalakításra kerültek, elsősorban hétvégi házakként használják az új tulajdonosok. A Fényes-hegy jobbára megmaradt a szőlőművelés, illetve gyümölcstermesztés és itt elsősorban a helybéli lakosok a régi-új tulajdonosok. Épületállománya is ennek függvényében alakult: míg a Farkas-hegyen újabban épített, illetve átalakított „pince-épületek" sorakoznak, addig a Fényes-hegyen megőrződtek a hagyományos felfogásban emelt régi pinceépületek.

Malomépületek:

1696-ban öt malma is volt (1828-ra a molnárok száma 18). Iparosai az év nagy részében dolgoztak, ami fejlett kézművességre vall. A helybeliek elmondása szerint az 1950-es évekig a köznyékbeli vizeken 24 (!) malom működött, amelyek az államosítást követően fokozatosan elvesztették gazdasági szerepüket, így magukra maradva fokozatosan elpusztultak. Erre a sorsra jutott a Tabán-ban állott vízimalom, mely bár országos védelmet élvezett, az új tulajdonos az 1990-es évek közepén lebontott, s mára nyomtalanul eltűnt. Az Ady utca végében áll (Hrsz: 380) még egy magára hagyott, omladozó malomépület, melynek sorsa – úgy tűnik – szintén megpecsételődött. A malomépület falai bár még állnak, de belülről ”kifosztva” tetőzete részben beomlott, falai is lassan omladoznak. Ott jártunkkor „PS” monogramos, évszám nélküli téglák hevertek a malomban. A település külterületén még áll két-három malomépület, ezek – tudtommal – magán kézben vannak, közülük az egyiket az új tulajdonos hétvégi ház gyanánt nemrégiben felújított.

Pápateszér lakóházainak számbeli alakulása: 1869-ben 162, 1890-ben 202, 1910-ben 209, 1930-ban 395, 1941-ben 430, 1949-ben 423, 1960-ban 466, 2000-ben 400, 2006-ban 420.

Nyilvántartásba vett lakóépületek 2006:

1. - Ady Endre utca 7. sz.	**Hrsz: 480.**	**(H)**
2. - Ady Endre utca 9. sz.	Hrsz: 478.	**(H)**
a. - Ady Endre utca 43-45. sz.	**Hrsz: 395. 390.**	
3. - Árpád utca 14. sz.	**Hrsz: 707.**	
4. - Árpád utca 21. sz. (1906).	**Hrsz: 734.**	
5. - Árpád utca 32. sz.	Hrsz: 698.	**(H)**
6. - Árpád utca 34. sz.	**Hrsz: 697.**	**(H)**
a. - Dózsa György utca 30. sz. (óvoda).	Hrsz: 520.	
7. - Jókai utca 11. sz.	Hrsz: 95.	**(H)**
8. - Kossuth Lajos utca 9. sz.	**Hrsz: 668.**	
9. - Kossuth Lajos utca 12. sz.	Hrsz: 653.	**(H)**
a. - Markovich utca 11. sz.	Hrsz: 756.	
10. - Petőfi Sándor utca 20. sz.	**Hrsz: 256.**	
11. - Petőfi Sándor utca 21. sz.	Hrsz: 60.	**(H)**
12. - Petőfi Sándor utca 28. sz.	Hrsz: 260.	**(H)**

13. - Petőfi Sándor utca 31. sz.		**Hrsz: 32.**	
14. - Petőfi Sándor utca 37. sz.		**Hrsz: 25.**	**(H)**
15. - Szőlő utca 11. sz.		**Hrsz: 469.**	
16. - Szőlő utca 19. sz.		**Hrsz: 463.**	
17. - Szőlő utca 22. sz.	(KB. 1919).	Hrsz:442.	**(H)**
18. - Tabán utca 1. sz.		**Hrsz: 720.**	**(H)**

Helyi védelemre javasolt lakóépületek. (**H**)

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása szemrevételezéssel történik. A helyi védelem alá helyezendő köz- és lakóépületek külső megjelenését, utcai és udvari homlokzatuk stílusjegyeit, oromfalakat, oszlopos tornácokat, nyílászárókat meg kell tartani. Az épületekről és motívumaikról részletes fotók és rajzok készítendők felújítás, átépítés alkalmával.

1. Lakóépület. (**H**)
   Címe: Pápateszér, Árpád u. 32.
   Hrsz. 698.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgára festett. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak és egy ajtó. Ablakai és ajtaja felett vakolt szemöldökpárkány. Homlokzata dísztelen. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, oszlopszerű, magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

2. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Árpád u. 34.
Hrsz. 697.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgára festett. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép, utcára néző oldalán egy, udvarra néző oldalán két vagy három padláslyukkal. Utcafrontján két szalagkeretes ablak és egy ajtó. Ablakai és ajtaja felett vakolt szemöldökpárkány, alatta vakolatornamenssel. Homlokzata vakolatdíszes. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Jobb oldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, oszlopszerű, magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Kissé leromlott állapotú, felújításra szorul.

3. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Jókai Mór u. 11.
Hrsz. 95.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A gazdasági épületek közvetlenül csatlakoznak a lakóházhoz. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép, udvarra néző oldalán négy padláslyukkal. Utcafrontján két ablak és egy kosáríves záródású ajtó. Homlokzata dísztelen. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Jobb oldalon, udvarra néző oldalfala előtt mellvédes tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. Az utcai homlokzat előtt keskeny előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések és a növényzet határozza meg. Előtte terméskővel kirakott, alacsony falazatra támaszkodó deszkakerítés, és téglaépítésű, magas falazat, illetve cserépborítású, négyszögletes keresztmetszetű oszlop.

4. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Kossuth Lajos u. 12.
Hrsz. 653

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. Jelenleg valószínűleg kétsoros, többosztatú épület. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Utcafrontján eredetileg tornácra nyíló ajtó is lehetett, ezt azonban elfalazták. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílószárnyasak. Homlokzata dísztelen. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt tört tornác, mely az oldaltornác egy részének beépítésével keletkezett. Tornácának négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

5. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Petőfi Sándor u. 21. Hrsz. 60.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal, vagy több családnak is otthont adó hosszúház, külön bejáratú helyiségekkel. A gazdasági épületek közvetlenül csatlakoznak a lakóházhoz. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája nyeregtető, héjazata tetőcserép, udvarra néző oldalán négy vagy öt padláslyukkal. Utcafrontján két szalagkeretes ablak és egy kosáríves záródású ajtó. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, függőlegesen három részre osztottak, két nyílószárnyasak. Ablakai alatt összefüggő könyöklőpárkány. Ajtaja körül és a homlokzat falsarkain vakolt falsáv. Oromzata téglaépítésű, rajta kb. a torokgerenda magasságában két, egymástól távol eső, hosszúkás formájú szellőzőnyílás. Az oromháromszög macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű, alsó oldala alatt vakolatpárkány. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

6. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Petőfi Sándor u. 28. Hrsz. 260.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata vöröses színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal, vagy több családnak is otthont adó hosszúház, különbejáratú helyiségekkel. A gazdasági épületek közvetlenül csatlakoznak a lakóházhoz. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája nyeregtető, héjazata tetőcserép, udvarra néző oldalán négy padláslyukkal. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Ajtaja előtt három fokos lépcső. Oromzata téglaépítésű. Az oromháromszög szögletes csúcsban végződik, macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű, alsó oldala alatt vakolt párkányzat. Jobb oldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

7. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Petőfi Sándor u. 37. Hrsz. 25.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak és egy ajtó. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílószárnyasak. Homlokzata keretes rendszerű, vakolatdíszes. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, oszlopszerű, magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

8. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Tabán u. 1.
Hrsz. 720.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, szürkére festett. Falazatának lábazata terméskővel kirakott. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A gazdasági épületek közvetlenül csatlakoznak a lakóházhoz. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép, udvarra néző oldalán három padláslyukkal. Utcafrontján két szalagkeretes ablak és egy ajtó. Ajtaja előtt három fokos lépcső. Ablakai és ajtaja felett vakolt szemöldökpárkány, alatta vakolatornamensekkel. Homlokzatának vakolatdíszei sárgára festettek. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt tört tornác, mely az oldaltornác egy részének beépítésével keletkezett. Tornácának négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, magas falazatú oszlop csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

9. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Ady Endre u. 7.
Hrsz. 480.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre és sárgára festett. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, függőlegesen két nyílószárnyasak. Homlokzata dísztelen. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Jobb oldalon, udvarra néző oldalfala előtt tornác, melynek négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, oszlopszerű, magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik. Leromlott állapotú, felújításra szorul.

10. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Ady Endre u 9.
Hrsz. 478.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája kontyos tető, héjazata tetőcserép, udvarra néző oldalán két vagy három padláslyukkal. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Ajtaja előtt két fokos lépcső. Homlokzata dísztelen. Homlokzatát az oldalfal tetőzetének vonalánál magasabbra falazták. Az ilyen jellegű homlokzatkialakítás a tetőzet és a falazat arányainak megbontásával a falazatot teszi hangsúlyossá. Baloldalon, udvarra néző oldalfala előtt feltehetően tört tornác, mely az oldaltornác egy részének beépítésével keletkezett. Tornácának négyszögletes keresztmetszetű pilléreit egyenes gerendázat zárja le. A homlokzathoz téglaépítésű, hajlított, oszlopszerű magas falazat csatlakozik. Az utcakép utcavonalas beépítésű, az épületek homlokzata az utcáig nyúlik.

1. Lakóépület. (**H**)
Címe: Pápateszér, Szőlő u. 22.
Hrsz. 442.

L e í r á s a: Téglából épült, építési emléktáblája szerint 1919-ben emelt lakóház. Falazata vakolt, okker-sárgára meszelt. Falazatának lábazata szürke színű. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal. A födémszerkezet a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája nyeregtető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó (kiskapu). Oromzata téglaépítésű, kevésbé díszes, rajta kb. a torokgerenda magasságában két, egymástól távol eső, hosszúkás formájú szellőzőnyílás, felettük kerek mezőben építési emléktábla: KB 1919.. Az oromháromszög macskalépcsős, farkasfogas kontúrkiképzésű. A homlokzathoz téglaépítésű, oszlopszerű magas falazat csatlakozik.

Térplasztika:

Egyházi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

1. Templomkereszt 1866-ból.
A r. k. templom főhomlokzata előtt áll. 1866-ban állították, felső része újabb. Durva mészkő. Levéldíszes párkányú alsó részén felirat: Egykori Hívei buzgóságának / nev[el]ésére eme[l]te / MÁRKOVICS JÁNOS / Veszpr. kanon[ok] 1866. Az újabb felső rész beton pillérből és azon kicsiny keresztből áll, az utóbbin öntöttvas korpusz.

2. Útszéli kereszt 1885-ből.

A község keleti végén, az országút északi oldalán, dűlőút torkolatánál áll. Durva mészkő. Erős párkánnyal lezárt alsó részén íves lezárású, mélyített tükörben felirat:
ISTEN / DICSÖSÉGÉRE / EMELTETTÉK / FÖDI JÓZSEF / ÉS NEJE / FÖLDINGER TERÉZIA / 1885. A kereszten INRI-felirat alatt öntöttvas korpusz és Mária-dombormű.

3. Útszéli kereszt 1894-ből.

A főút déli oldalán, a Petőfi utca torkolatánál, parkos térségben áll. Durva mészkő, meszelve. Kelemen K. pápai kőfaragó jelzett műve. Alsó részén felirat: ISTEN
NAGYOBB DICSŐSÉGÉRE / EMELTETE / TÓTH IGNÁCZ / ÉS NEJE / KOCSIS JULIÁNNA / 1894. Az ívelt szárvégződésű kereszten domborművű INRI-felirat, nagyméretű korpusz és a kereszttalp előtt az imádkozó Mária domborművű alakja.

4. Temetőkereszt a 20. század velejéről.

Durva mészkő. Alacsony lábazati tömb fölött lépcsősen törő párkánnyal lezárt alsó rész, mélyített tükrében csak részben olvasható felirat: ISTEN DICSŐSÉGÉRE / HIVŐK É[PÜLÉSÉ]RE! / EMELTE[TTE / … / … Trapéz alakban végződő szárú kereszten öntöttvas korpusz, a kereszttalp előtt ugyancsak öntöttvasból levéldíszes hátlap elé helyezett Mária-dombormű.

5. Szőlőhegyi kereszt 1901-ből. A szőlőhegyre vezető út elágazásában áll. Anyaga mészkő. Alsó részének homlokoldalán mélyített tükörben kopott felirat: ISTEN NAGYOBB / DICSŐSÉGÉRE / EMELTETTE / KONCZ FERENC és neje / SÓS KATA / 1901. A kereszten INRI-felirat alatt korpusz és Mária-dombormű.
6. Útszéli kereszt 1877-ből. A Jókai u. 1. sz. ház előtt áll. Anyaga mészkő. Alsó részének homlokoldalán mélyített tükörben kopott felirat: ISTEN DICSŐSÉGÉRE / EMELTETTE / BOLLA SÁNDORné / SZÜL. / TÓTH RÓZÁLIA / 1877.
7. Szőlőhegyi fakereszt. A Farkas-hegyi szőlőhegyen átvezető út jobb oldalán áll. Anyaga fa. Felirata: KÉSZÜLT 1991. / MÁRCIUS 21. / KÉSZÍTETTE / GRÓF / JÁNOS / PÁPAKESZI.

1894.

1901.

1877.

20. sz. elej

19. sz. vége.

1991.

Világi emlékei között a Római katolikus templom előtti téren, a Petőfi utcában áll a az I. és II. világháború áldozatainak emlékművei. Felirata szerint mindkettőt a Hazafias Népfront Községi Bizottsága, és a Római Katolikus Egyházközség állíttatta 1988-ban. Készítették: a pápai Építőipari Szövetkezet, és Illés Gusztáv győri kőfaragó. A Művelődési Ház falán áll névadójának, Petőfi Sándornak szürke márványból készített emléktáblája, melyet a nagy költő születésének 150. évfordulója emlékére, Pápateszér Községi Közös Tanácsa állítatott 1973-ban.

Temető és sírjelei:

A településnek egy működő temetője van, mely a belterület közepén található a Tabán utcában a Dózsa György utcával szemközti ingatlanon. A temetőben ravatalozó is van. A temető bővítése nem szükséges, a hosszú távú igényeket a területek felparcellázásával ki tudja elégíteni.
Keresztjét a 20. század elején állíthatták. A sírköveken olvasható, legkorábbi halálozási évszámok 1862 és 1863. A temető épített elemei a ravatalozó és a különálló harangláb. A területen a zöldfelületi jelleg erősítendő.
A bejárattól nyugatra, a terület északi részén, valamint az újabb sírok között is elszórtan nagyobb számú, kereszttel lezárt, hagyományos sírtábla vörös mészkőből, márványból, durva mészkőből, műkőből. Mesternevek: Fellner, Pápáról (1891, 1911, 1913, 1916, 1918), Velty, Veszprémből (1893); Krausz, Pápáról (1903, 1932); Havranek Antal, Székesfehérvárról, Schneider, Pápáról (1924), Kappel, Pápáról (1939).

I. g.) Országosan védett műemlékek és helyi védelmi javaslatok:

Országos védelem alatt álló MŰEMLÉKEK:

A településen országos védelem alatt három műemléképület van. Ezek a következők:
- Római katolikus templom.
- Római katolikus plébánia
- Vízimalom épülete.

1. Római katolikus templom.
Címe: Pápateszér, Petőfi tér.
Hrsz. 1.
Műemléki nyilvántartási száma: 5097.

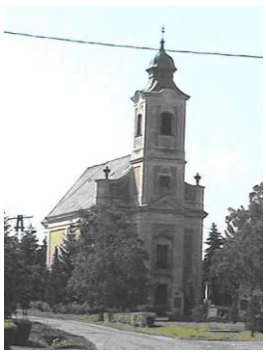
T ö r t é n e t e:

Régi egyházashely, plébánosát legkorábban, 1501-ben említik. 1698-ban temploma régtől romokban hever, csak falai állnak a kerítetlen temetőben. Egy haranglábon függ 1 kis harang. Egy 1733. évi összeírás is még romokban találja, istentiszteletet az iskolában tartanak. Felszerelése ekkor még igen hiányos. Az összeírásból az is kiderül, hogy nagyjából a mai templom helyén állt. 1737-ben a romokhoz hozzáépített (vagy a romok mellett felépített?) templom működik, némi felszerelése is van, tudjuk egy 1771. évi iratból.
(VÉL. A. par. f. 5. N°153. 1771.). Az 1748. évi egyházlátogatás szerint a Keresztelő Szt. János tiszteletére emelt templom jó karban van, jól megépítették gr. Esterházy Ferenc idejében. Volt egy oltára és egy harangja, s ami a legfontosabb ekkor romokról már nincs szó. Körülötte a temető elég szűkös és kerítetlen. Anyakönyvét 1743-tól vezetik. Gróf Esterházy Károly Pauly Mihállyal készíttet tervet egy új templomhoz, (Egri Érseki Levéltár 144/a.). Építését 1776-ban kezdték (O.L. P.1216. 1. cs. 51. c. N°3. 129. o.).
„Delineatióját a kőműves mester most copiállya (1776. X. 28. O. L. P. 1216. 1. cs. 51. capsa N°3.1 42. o.) és 1777. febr. 12.-én küldi meg. A templom 1778-ra készül el, a plébános Szt. Mihály arkangyal tiszteletére kéri megáldani. (VÉL. A. par. f. 7. N°117.). Leveléből az tűnik ki, hogy a régi templom is állt még ekkor, de romladozó és szűk. A régi az új mögött áll, az akkori temető területén. Az 1779. évi egyházlátogatás már az új templomot írja le: „*az új, csinos templomot gr. Esterházy Károly építtette szilárd anyagokból, Szűz Máriának ajánlva (újabb patrónus !). Egy régi oltár állt benne, karzatán egy pozitívum (orgona), tornyában 3 harang*”. Kriptája is volt, - ez elég ritka eset. (VÉL. Vis. Can. A. 8/12. p. 81.) Az 1783. évi 1. katonai térkép jelzi, az országleírás szolid templomot említ. (VIII./15.)
Az 1817. évi egyházlátogatás előkészítő irataiból még megtudjuk, hogy falai erősek, a hajó cseréppel fedett, a torony fehér bádog (horganylemezzel) borítású. Kórusa falazott, fa szószékére a feljárat a sekrestyéből vezet. Keresztelőkút vörösmárványból. A nagyobb oltár a névadó Szűz Máriáé, az oldalsó oltár Szt. Annáé.
(VÉL. fragm. Vis. Can. XXII/3. f. 1.). Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi kontúrjával ábrázolja. Felújítási munkák folytak 1878-ban, 1901-ben (ekkor épült új oltára is), 1959-ben és 1977-ben.

J e l l e g e :

Szabadon térbe helyezett, az utcát hatásosan lezáró, tekintélyes méreteivel a környezetet uraló épület. Hogy miért nem a rávezető út tengelyében, miért arra kb. 20^0 szögben helyezték el? Talán a sokáig meghagyott és működő középkori templom volt útban, de nem kizárt az sem, hogy részben a középkori romokra épült. Alaprajza viszont nem sejttet ilyen kényszert. A templom a település központi részén épült, park veszi körül. Titulusa: Szűz Mária.

K ü l s e j e :

Homlokzat előtti kétemeletes toronnyal, azon barokk bádogsisakkal. A falsarkok mindenhol letompítva, a homlokzati felületeket tagolatlan lizénák osztják mezőkre. A hajót körülfutó tagozott, húzott főpárkány zárja, mely a tornyon kis timpanont képez. A torony mindkét emeletén párkán fut körül, a sisak alatt órapárkány, immár óra nélkül. A főhomlokzaton a torony nyílászárói kiemelten kezeltek: a bejárati kapu finom részletezéssel tagolt kőkerettel, az ablakok is díszes parapet és szemöldök kiképzéssel, kőkerettel. Ezek mindegyike más- és más, de karakterük azonos, így összképük is egységes, és kifejezetten erre a templomra jellemző - bár némi meghökkentő modorosság is érződik bennük. A főhomlokzati íves oromfal egyszerű kiképzésű, 1-1 kővázával, toronysisakja határozottan 2 részre bontott. Alulról homorú íveléssel, letompított sarkokkal szűkül, majd erre szervetlenül nehezedik minden átmenet nélkül egy 4 oldalú harang-alakú kupola. Tetején kereszt. Oldalhomlokzatai egyszerűek, a toronyhoz hasonlóan sima, tagolatlan sávok osztják mezőkre. A sávok a belső falpillérek kivetítése, a szerkezeti rendszer homlokzati megjelenítése. Az ablakok kőkeretben élnek, kosáríves záródással, újabb vasablakokkal. A sekrestye ablakai és bejárati ajtaja eredeti szerkezet, kőkerettel. Szentélye egyenes záródású. A hajón pala-, a sekrestyén bádogfedés. A főbejárat előtt kő lépcsők.

A templom előtti kis kertben kő lábazaton működő kereszt és vaskorpusz 1866-ból. Felirata már csak hiányosan olvasható.

B e l s e j e:

Egyhajós, kétmenetes. Egyik végén diadalív után szentély, majd onnan sekrestye, másik végén uo. kórusív után karzat csatlakozik a hajóhoz. A karzataljból nyílik a karzatra vezető csigalépcső, ill. a másik oldalon egy kis fülke. Bejárat a toronyaljon át. A hajót határozott előállású falpillérek osztják két menetre, a végeken kettős ívelésű falpillérek szűkítik a hajó terét a szentélyhez, illetőleg a kórusaljhoz. A falpillérek tükörbetéttel könnyítettek és húzott fejezettel zárulnak. Hevederívek támaszkodnak rájuk mindkét irányban, azok a csehsüveg boltozatok ülnek. Mennyezetképeit az 1901. évi renoválás során Graits Endre festette, 1977-ben pedig
Závory Zoltán restaurálta és lényegesen átalakította. A sekrestye terét hevederív osztja, azon és a csehsüveg boltozatokon stukkódíszek. Az ide nyíló ajtó és ablak kőkeretben eredeti tölgyfa szerkezetek, copf vasalással, ólomosztású üvegezéssel, akárcsak a többi belső ajtó. A karzat hosszú, lapos dongaboltozatra ül, falazott mellvédje középen kissé kidomborodik, sávok és párkányok osztják mezőkre. Alján kerek mezőben az építés (1778.) a festés (1901.) és újítás (1977.) évszámaival. Padlója mindenütt kehlheimi lappal burkolt.

Főoltára az 1910-es években épült a régi faoltár helyett. Koporsó alakú vörösmárvány stipes szürke márvány berakásokkal. Felépítménye tiroli típusú, (hasonló a bakonyszentiványihoz), historizáló stílusú faszerkezet. Erőteljesen kiemelt
középrészében az oltárkép Mária gyermekkorának allegorikus ábrázolása

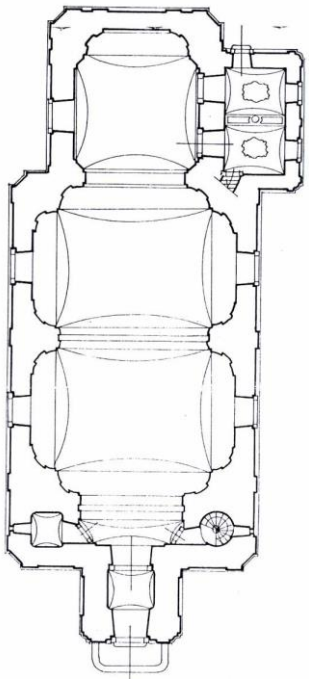

anakronisztikus környezetben. Schmidt József győri festő kemény kontúros képe 1801-ből. Kétoldalt a kisebb fülkékben Jézus és Mária tiroli szobrok. A fa felépítmény fehérre mázolt, rajta aranyozott rátét geometrikus és leveles-indás faragványdíszekkel. A szervesen beleépült tabernaculum ajtaján aranyozott kehely. 3+3 romantikus, nagyméretű, szépművű gyertyatartó a menzalapon. A szentély oldalfalán az 1915-ben hősi halált halt gr. Esterházy Pál huszárkapitány emléktáblája. Uo. barokk csengettyű. Vörös-márvány szembemiséző oltár. Mellékoltára ua. korból, uo. historizáló elemekből épült, de a lourdesi szobor valószínűleg újabb. Azelőtt Szt. Anna oltára volt, oltárképe a most a hajóban függő Szent Család kép lehetett. 18. századi fa konzol szószék, mellvédjén és hangvetőjén díszítő jellegű, aranyozott rátétfafaragások. Vörösmárvány keresztelőkút, az Esterházy templomok típusa szerint, Adami kőfaragó műhelyéből. A hajó falain 18. és 19. századi naiv és népi képek, köztük egy mestermunka is akad - mindegyik szép keretben. Néhány jelentéktelen szoboröntvény. Klasszicista gyóntatószék. Faragott későbarokk sekrestyeszekrény. Korabeli tölgyfa padok. Orgona copf sípházban. Vörös-márvány szenteltvíztartók.

Barokk függesztőmüves fedélszék, bárdolt tölgy gerendákkal, - ritka szép ácsmunka. Kis harangját Gloger Sándor veszprémi mester öntötte 1868-ban, a közepest Gombos Lajos Őrbottyánban 1981-ben, a nagy az Ecclesia Harangöntő Művek Rt.-től év nélkül. Kriptájában 1814-ig temetkeztek.

2. Római katolikus plébániaház Címe: Pápateszér, Ady Endre u. 1.
Hrsz. 483.
Titulusa: Szűz Mária neve.
Műemléki nyilvántartási száma: 5096.

Története: Múltja összefonódott a templom történetével. Az 1698. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv, a paplakot egy nyomorúságos kis viskónak mondja, protestáns prédikátor lakik ott. Az 1748. évi összeírás új, jó állapotú plébániaházat említ, de nyilván még a régi templomhoz tartozó korábbi épületről van szó. Egy 1756. évi összeírásból tudjuk, hogy faház volt. Gr. Esterházy Károly 1769-ben írja pápai tiszttartójának: „*úgy tartom, kéntelenek leszünk a Teszéri plebániához is látni*” (VÉL. A.par.f.5.N°152.). A tiszttartó válaszából az derül ki, hogy az épület elhelyezéséről még nem döntöttek. (uo. f.7.N°209.) Az 1771. évi összeírás romosnak mondja. 1772-ben sok probléma közepette, de épül, és el is készül. (O.L.P. 1216, l. cs. 51.c.N°3. 35, 40, 41. o.). Kerítését 1774-ben falazzák (uo. 82. o.). Nem bizonyított és nem is valószínűsíthető a szájhagyomány, hogy az épület az Esterházy grófok vadászkastélya

lett volna. Hasonló alaprajzi elrendezésű plébániaházak találhatók több Esterházy kegyúri plébánián is. Az viszont tudott, hogy e területen valóban állt egy „*kvártélyház*” - ez okozott gondot 1770-ben a tiszttartónak az új plébániaház helyének kijelölése során, - csak nem tudjuk pontosabban, hogy hol.

Az 1779. évi egyházlátogatás jegyzőkönyve már szolid anyagokból épült, mindennel ellátott 3 szobás házat ír le. (VÉL. Vis. Can. A. 8/12. p. 85.)

Hogy 1772-ben épült, az 1817. évi visitáció előirataiból is tudjuk. (VÉL. Fragm. Vis. Can. XXII/3. f. 2.). Az 1845. évi visitáció jegyzőkönyvéből: „*A káplán lakása a plebániaháznál vagyon. Ezen kápláni lakás építtetett a mostani plébános által, mivel a régi káplány szobát magának foglalta el*.” (VÉL. Vis. Can. A8/26. p. 138.).

A kaputól balra eső épület a káplánlak szolgáló lakrész 1891-ben készült el mai formájára.

Az 1857. évi kataszteri térkép a káplán házat még nem mai formájával ábrázolja. A főépület "L" alakú, és az udvari szárnyat keskenyebbre, oldalfolyosó nélküli mérettel rajzolja.

J e l l e g e :

Földszintes,"L" alakú, főszárnyával utcára néző épület, szemben a templommal. Az utcakép laza sorházas beépítésű, azaz az épületek hossziránya megegyezik az utcával, széles frontjukkal fordulnak kifelé, de rövid oldalukkal nem érintkeznek.

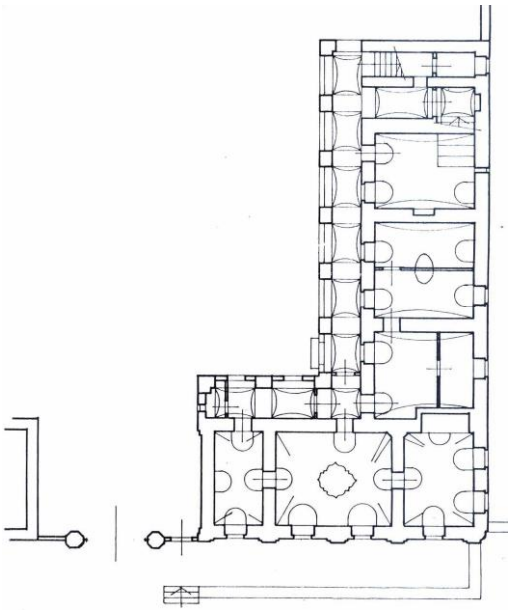
K ü l s e j e:

Vakolt homlokzatok, az utcai oldalon lizénák osztják mezőkre. Mezőnként 1-1 ablak, ezek már 20. századi szerkezetek. Körbe a falakon húzott főpárkány. A tornácoszlopok tagolatlanok, egyszerű íves át-boltozással, szabadon állók, beüvegezés nélkül. Az ide nyíló ablakok eredeti barokk szerkezetűek, hurkás kerettel, ki-be nyíló szárnyakkal, köztes ráccsal. A pinceajtó is eredeti barokk szerkezet, ovális felülvilágító ablakkal. Falazott kapuoszlopok, markáns falazott, fedett kapubálványokkal.

B e l s e j e:

Egytraktusos, oldalfolyosós alaprajzi rendszerű, "L" alakú, a 3 főhelyiséget tartalmazó rövidebb szárny utcai, a merőleges szárny telekhatárra épült, és az udvar felé nyitott. A szobasort alkotó 3 főhelyiség teknőboltozatos, fiókdongákkal, profilozott stukkókkal, újabb mennyezetfestéssel. Az udvari szárny egyszerűbb: dongaboltozatos, fiókdongákkal, egyik helyiségben stukkó. A tornácos oldalfolyosó csehsüveg boltozatos és egy szakaszon befalazott. A nyílászárók egy része - főleg az udvarra nézők - eredetiek, ugyanígy nagy valószínűséggel a hajópadlók is azok. Dongaboltozatos pincéje az udvari szárny alatt fut végig, tömör tölgyfa-lépcső vezet le oda. A fedélszék kötőgerendás, ferdeszékes eredeti barokk szerkezet, tölgyfából. A padláson még látszanak a mászókémények és a füstölő kemence.

3. Vízimalom-épülete.
Címe: Pápateszér, Tabán utca 24. sz.
Hrsz. 499. 500.
Műemléki nyilvántartási száma: 10282.

A helybeliek elmondása szerint, a vízimalom épületét – miután annak tetőzete beomlott - az 1990-es évek közepén az akkori tulajdonos lebontotta, mára az épület nyomtalanul eltűnt. Ezt követően a telek eladásra került, a jelenlegi tulajdonos a lebontás körülményeiről bővebbet nem tudott.

HELYI VÉDELEMre javasolt örökségi értékek:

- Ady Endre utca 7. sz.		Hrsz: 480.	(**H**)
- Ady Endre utca 9. sz.		Hrsz: 478.	(**H**)
- Árpád utca 32. sz.		Hrsz: 698.	(**H**)
- Árpád utca 34. sz.		Hrsz: 697.	(**H**)
- Jókai utca 11. sz.		Hrsz:	(**H**)
- Kossuth Lajos utca 12. sz.		Hrsz: 653.	(**H**)
- Petőfi Sándor utca 21. sz.		Hrsz: 60.	(**H**)
- Petőfi Sándor utca 28. sz.		Hrsz: 260.	(**H**)
- Petőfi Sándor utca 37. sz.		Hrsz: 29.	(**H**)
- Szőlő utca 22. sz.	(KB. 1919).	Hrsz:	(**H**)
- Tabán utca 1. sz.		Hrsz: 720.	(**H**)

I.h.) Természeti örökség emlékei:

Pápateszér közigazgatási területén országos, vagy helyi jelentőségű védett természeti terület nem található.
Pápateszér területén a Bánya völgyi-patakot kísérő gyepterületek (Dió-szer-dűlő területén) a természeti terület kategóriába tartoznak.
Egy olyan településen, mint Pápateszér, amely külterületének jelentős részén találunk még természetesnek mondható élőhely-foltokat, igen fontos ezen adottság megőrzése. Ebben játszhatnak komoly szerepet az ökológiai kiegyenlítő felületetek.
A településen a legjelentősebb ökológiai szerepük a vízfolyásoknak van, amely leginkább a vízfolyásokat kísérő növényzeti sávon keresztül érvényesül. Ezek egyrészt ökológiai kiegyenlítő felületként funkcionálnak, és emellett befolyásolják a vízminőséget is. Éppen ezért Pápateszér külterületén a Szikegy-ér és a Bánya-völgyi patak természeti területként nem lehatárolt főként gyepterületei, illetve puhafa ligetei kerültek ezen oknál fogva ökológiai hálózat elemeként lehatárolásra.
A vízfolyásokat kísérő növényzet mellett a természetközeli állapotú erdőterületek is a hálózat részét képezik; Pápateszér külterületének déli részén található erdőterületek tartoznak ebbe a kategóriába.
A rendszerhez kapcsolódhatnak továbbá a mezőgazdasági területeket tagoló, legtöbbször a földutak mellett húzódó erdősávok. Nem túl előnyös azonban, hogy ezek legtöbbször akácból és fekete bodzából állnak. Ökológiai szerepük mellett ki kell emelni, hogy ezek a sávok a gazdálkodás szempontjából is előnyösek, hiszen mérséklik az eróziós folyamatokat és

előnyösen befolyásolják a környező talajok vízgazdálkodását, ezért megőrzésük, karbantartásuk, esetleges bővítésük alapvető feladat.

* Pápateszér település belterületének természeti értékei:

- Idős vörös fenyő a Hunyadi utcában
- Koros nyír és vadgesztenye a körzeti orvosi rendelő előtt (Tabán utca).
- Díszcseresznye fasor.
- Öreg hársfák az óvoda udvarán (Dózsa Gy. u. 30.).

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Pápateszér régészeti lelőhelyei – egy kivételével – külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással. A régészeti lelőhelyek területének egy részén mezőgazdasági művelés, illetve erdőgazdálkodási tevékenység folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket, de hosszú távon észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük.

Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Műemléki védelem alatt álló épületei közül a római katolikus templom megfelelő állapotban, a plébániaház nemrégiben lett felújítva. A Tabán utcában egykoron álló, és országosan védett malom-épületet az 1990-es évek közepén bontották el, tűnt el így nyomtalanul. A településen álló kőkeresztek és világi emlékművek általában jó állapotban vannak. Régebbi lakóépületei közül több felújított állapotban van, látni egy-két szépen megőrzött, illetve felújított lakóházat a faluban, de vannak olyan régi épületek is, amely sürgős felújítást igényel(ne). Községi temetője rendezett, fásítása azonban javasolt.

Pápateszér nyilvántartásba vett értékei (2006)
Összefoglaló táblázat

A jelölt objektumok: **M * Országos védelem alatt állnak**
H * Helyi: védelem alatt álnak (illetve javaslatok)

A. EGYEDILEG VÉDETT ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK (M)

	Megnevezése	Címe	Kategória	Datálása	Állapota	Kód	Hrsz.
1.	R. k. templom (vár)	Petőfi S. tér	Egyházi	(14.) 18. sz.	M	**5097**	1
2.	Plébánia	Ady Endre u. 1.	Egyházi	18. sz.	M	**5096**	483
3.	Vízimalom	Tabán u. 24.	LEBONTVA		M	**10282**	499. 500.

B. NYILVÁNTARTÁSBAN VETT OBJEKTUMOK

	Címe	Megnevezése	Datálása	Állapota	Helyi **H** (Országos) védelemre javasolt **M** -		Hrsz.
1. ÉPÜLETEK							
4.	Zsörk – Szőlőhegy.	Kápolna				**H**	
5.	Ady Endre utca 7. sz.	Lakóház				**H**	480.
6.	Ady Endre utca 9. sz.	Lakóház				**H**	478.
7.	Ady Endre utca 43-45. sz.	Lakóház					395. 390
8.	Árpád utca 14. sz.	Lakóház					707.
9.	Árpád utca 21. sz.	Lakóház	(1906).				734.
10.	Árpád utca 32. sz.	Lakóház				**H**	698.
11.	Árpád utca 34. sz.	Lakóház				**H**	697.
12.	Dózsa György utca 30. sz. (óvoda).	Lakóház					520.
13.	Jókai utca 11. sz.	Lakóház				**H**	95.
14.	Kossuth Lajos utca 9. sz.	Lakóház					668.
15.	Kossuth Lajos utca 12. sz.	Lakóház				**H**	653.
16.	Markovich utca 11. sz.	Lakóház					756.
17.	Petőfi Sándor utca 20. sz.	Lakóház					256.
18.	Petőfi Sándor utca 21. sz.	Lakóház				**H**	60.
19.	Petőfi Sándor utca 28. sz.	Lakóház				**H**	260.
20.	Petőfi Sándor utca 31. sz.	Lakóház					32.
21.	Petőfi Sándor utca 37. sz.	Lakóház				**H**	25.
22.	Szőlő utca 11. sz.	Lakóház					469.
23.	Szőlő utca 19. sz.	Lakóház					463.
24.	Szőlő utca 22. sz.	Lakóház	KB. 1919.			**H**	442.
25.	Tabán utca 1. sz.	Lakóház				**H**	720.
26.	Ady utca végében	Malom					380.
27.	Farkas-hegy	Szőlőhegyi pincék-présházak (hétvégi házak)					
28.	Fényes-hegy	Szőlőhegyi pincék-présházak (hétvégi házak)					

3. KÖZTÉRI ALKOTÁSOK. Egyházi és világi.				
			Felitarata:	
29.	Templomkereszt	1866-ból.	Egykori Hívei buzgóságának / nev[el]ésére eme[l]te / MÁRKOVICS JÁNOS / Veszpr. kanon[ok] 1866.	**H**
30.	Útszéli kereszt	1885-ből.	ISTEN / DICSÖSÉGÉRE / EMELTETTÉK / FÖDI JÓZSEF / ÉS NEJE / FÖLDINGER TERÉZIA / 1885.	

31.	Útszéli kereszt	1894-ből.	ISTEN NAGYOBB DICSŐSÉGÉRE / EMELTETE / TÓTH IGNÁCZ / ÉS NEJE / KOCSIS JULIÁNNA / 1894.	
32.	Temetőkereszt a	20. század velejéről.	ISTEN DICSŐSÉGÉRE / HIVŐK É[PÜLÉSÉ]RE! / EMELTE[TTE / … / …	
33.	Szőlőhegyi kereszt	1901-ből	ISTEN NAGYOBB / DICSŐSÉGÉRE / EMELTETTE / KONCZ FERENC és neje / SÓS KATA / 1901.	
34.	Útszéli kereszt	1877-ből. (Jókai u. 1. sz.)	ISTEN DICSŐSÉGÉRE / EMELTETTE / BOLLA SÁNDORné / SZÜL. / TÓTH RÓZÁLIA / 1877.	
35.	Szőlőhegyi fakereszt	1991.	KÉSZÜLT 1991. / MÁRCIUS 21. / KÉSZÍTETTE / GRÓF / JÁNOS / PÁPAKESZI.	
36.	I. vh. emlékmű	R. kat. templom mellett	1988-ban állították	
37.	II. vh. emlékmű	R. kat. templom mellett	1998-ban állították.	
38.	Emléktábla. (Petőfi Sándor)	Általános iskola	1973-ban állították	

4. RÉGÉSZETI LELŐHELYEK				
39.	Régészeti lelőhely.	BELTERÜLET:	1, 2 ÚT, 384 ÚT.	
40.	Régészeti lelőhely.	GYÜMÖLCSÖS:	049/1, 049/2, 049/3.	
41.	Régészeti lelőhely.	SZERECSENI DÜLŐ:	044/3, 045 ÚT, 0235/2.	
42.	Régészeti lelőhely.	KÚTSZER:	1003, 1004, 1005	
43.	Régészeti lelőhely.	ZSÖRK:	0192/9, 0192/11, 1203-1234, 1318 ÚT, 1445 1470	
44.	Régészeti lelőhely.	KERTALJA-PATAK:	018/17, 018/18, 018/19.	
45.	Régészeti lelőhely.	TAPÓ-DÜLŐ:	034/1.	
46.	Régészeti lelőhely.	VEGYES LELETEK		
5. EGYEDI TERMÉSZETI ÉRTÉKEK.				
47.	- Idős vörös fenyő a Hunyadi utcában			
48.	- Koros nyír és vadgesztenye a körzeti orvosi rendelő előtt (Tabán utca).			
49.	- Díszcseresznye fasor.			
50.	- Öreg hársfák az óvoda udvarán (Dózsa Gy. u. 30.).			

Pápateszér Község Önkormányzata Képviselő-testülete által
az építészeti és természeti értékek helyi védelméről szóló
4/2016. (V. 4.) önkormányzati rendeletben felvett helyi védett értékek

A helyi védettség alá tartozó építészeti értékek 2016.

Sorszám	Megnevezés	Cím	Hrsz.
1.	Kőkereszt	Markovics utca	066/2
2.	Kőkereszt	Jókai utca	88
3.	Kőkereszt	Petőfi-Rákóczi u. sarkán	236
4.	Kőkereszt	Rákóczi utca Diószer bejárat	169
5.	Kőkereszt	Fényes-Farkas hegy elágazás	094, 0161
6.	Kőkereszt	Kuti domb	
7.	Kőkereszt	templomkert	1
8.	Kápolna	Zsörk	1361
9.	Kőkép	József Attila utca vége	084/1
10.	Kőkép	Zsörk	1409
11.	Emlékmű'48	Petőfi utca	1
12.	Grófi fürdő	14/E erdőrészlet	
13.	Kovács műhely	Petőfi u. 11.	67/1
14.	Pince	Fényeshegy	1032
15.	Kurali malom		
16.	Schwarcz malom	Ady utca vége	380
17.	Bögi malom		091/6
18.	Kuti malom		120/5
19.	Kurics malom		0108/2
20.	Schulman malom		0118/2
21.	Horváth malom		0123/2
22.	Kozma malom		078/2,079/1
23.	Eigner malom		0184/2,0184/1
24.	Zacsovics malom		0106/3
25.	Stankovics malom		177
26.	Ledó malom		059/4

Sorszám	Megnevezés	Cím	Hrsz.
27.	Vasútállomás		0213
28.	Reflex tábor	Ökológiai központ	901
29.	Lakóház és melléképület	Ady u. 9.	478
30.	Lakóház	Árpád u. 32.	698
31.	Lakóház	Jókai u. 11.	95
32.	Lakóház	Kossuth u. 12.	653
33.	Lakóház	Petőfi u. 21.	45
34.	Lakóház	Petőfi u. 28.	260
35.	Községháza	Petőfi u. 17.	60
36.	Lakóház	Szőlő u. 22.	442
37.	Lakóház	Árpád u. 43.	745/1
38.	Lakóház	Árpád u. 46.	690/1
39.	Óvoda épület	Dózsa u. 30.	520
40.	Lakóház	Markovics u. 11.	756
42.	Lakóház	Szőlő u. 4.	427
43.	Kút	Dózsa u.	518
44.	Lakóház	Dózsa u. 4.	517
45.	Lakóház	Dózsa u. 6-8. Dózsa u. 10-18.	518
46.	Óvoda	Dózsa u. 30.	520
47.	Lakóház	Dózsa u.	521
48.	Volt majorsági épület		522
49.	út	major bejárata	519
50.	Művelődési ház	Markovics u.	77/1
51.	Általános iskola épülete	Ady E. u. 3.	482
52.	Általános iskola épülete	Petőfi u. 39.	19

A helyi védettség alá tartozó természeti értékek 2016.

Sorszám	Megnevezés	Cím	Hrsz.
1.	Csertölgy	erdőrészlet	14/D
2.	Csertölgy		14/H
3.	Csertölgy		14/I
4.	Csertölgy		14/C
5.	Feketefenyő (ördögvilla)		14/A
6.	Hárs	Dózsa utca 30.	520
7.	Hárs	Dózsa utca 30.	520
8.	Hárs	Dózsa utca 30.	520
9.	Gesztenye	Dózsa utca 30.	520
10.	Gesztenye	Dózsa utca 30.	520
11.	Fenyő	Dózsa utca 30.	520
12.	Hárs	Petőfi u. 39. előtt	2
13.	Hárs	Petőfi u. 29. előtt	2
14.	Gesztenye	Dózsa utca	660